

JOAN BASTARDAS I PARERA

Joan Bastardas i Parera, llatinista i romanista, membre de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, va morir a Barcelona el dia 31 de gener de 2009.

Joan Bastardas havia nascut a Barcelona el 4 de febrer de 1919, va morir, doncs, al llindar de complir els seus 90 lúcidis anys. El seu pare Albert Bastardas i Sampere, advocat, va ser alcalde de Barcelona l'any 1909, vicepresident de la Mancomunitat, diputat al Parlament de Catalunya l'any 1932, entre molts altres càrrecs. D'ell va heretar, li agradava de dir, el seu catalanisme i progressisme. La seva mare, Dolors Parera i Bisbal, era l'hereva de les Destil·leries Parera.

Joan Bastardas va estudiar Filologia Clàssica a la Universitat de Barcelona. Palau i Fabre, Joan Perucho, Antoni Vilanova o Néstor Luján van ser alguns dels seus companys de carrera. I el seu mestre va ser Marià Bassols de Climent. Ell li va ensenyar a fressar els camins del llatí tardà i del llatí medieval. Acabada la carrera, va fer compatible la recerca universitària a Barcelona i la docència a l'escola Pare Coll de Vic, on tingué d'alumna la després escriptora i amiga Maria Àngels Anglada, que esdevindria també membre de l'IEC. La passió i la vocació docents de Bastardas van acabar de convèncer la poeta vigatana perquè estudiés la carrera de Clàssiques a la Universitat de Barcelona, on el va tornar a tenir de professor. A l'inici dels anys cinquanta, Joan Bastardas era ajudant de la càtedra de Bassols a la Universitat de Barcelona. L'any 1967 va ser professor agregat i, a partir de 1976, Catedràtic de Filologia Llatina de la Universitat de Barcelona, de la qual l'any 1987 fou nomenat professor emèrit. Bastardas va tornar a introduir a la universitat l'ensenyament de la filologia llatina medieval, que havia iniciat Lluís Nicolau d'Olwer. Ensenyar era per a Joan Bastardas «una de les coses més nobles que es pot fer en aquest món». I és que Bastardas es considerava, per sobre de tot, un professor. El seu mestratge a la universitat va propiciar una autèntica «escola de Barcelona» pel que fa als estudis de llatí medieval, i els seus deixebles són reputats estudiosos de la nostra antiguitat llatina.

La recerca científica del Dr. Bastardas ha assolit un relleu innegable i el seu treball intel·lectual ha estat ampli, variat i fecund. Ja des dels anys llunyanys de la seva tesi doctoral, excel·lí en l'estudi del llatí medieval, al qual dedicà gran part de la seva energia i del seu entusiasme. La seva bibliografia és molt extensa, però hi ha una obra, magna, amb la qual se l'identificarà sempre, el *Glossarium Mediae Latinitatis Cataloniae*. Aquest era, i és, un programa que porta a terme l'Institut

d'Estudis Catalans conjuntament amb la Institució Milà i Fontanals del Consell Superior d'Investigacions Científiques i la Universitat de Barcelona, que té com a objectiu l'elaboració d'un diccionari del llatí usat a Catalunya a l'alta edat mitjana. Han estat publicades les lletres de l'A a la G. El treball s'integra en el projecte europeu de la Unió Acadèmica Internacional que pretén publicar un *Novum Glossarium Mediae Latinitatis*, un diccionari europeu de llatí medieval, que és conegut com el «Nou Du Cange». El professor Bastardas, en una intervenció a la Universitat de Girona el dia 7 de març de 1992, explicava que l'interès de l'obra «és primordialment lingüístic i filològic [...] i ho és no solament pel que fa al llatí medieval [...] sinó també per a la història del lèxic català. [...] Però és també una obra important per als estudis de caràcter històric i arqueològic, perquè a través dels articles veiem com es reflecteixen molts aspectes de la vida dels segles IX al XIII: la cultura material, l'estructura social, el feudalisme, els costums jurídics, la repoblació, el cultiu de la terra, la vida monàstica, la guerra, la ciutat, la cultura literària i moltes altres coses. Ramon d'Abadal des d'un principi se'n va adonar i ens encoratjava i anotava coses». Aquell dia, a Girona, Bastardas va voler fer pública una carta del prestigiós professor Dag Norberg, reconegut especialista en llatí medieval, perquè, digué, «sento que tinc un deure envers el Glossarium i, consegüentment, envers els seus col·laboradors, del primer al darrer, perquè em sembla que no he sabut promocionar-lo, ni tan sols fer-ne massa cas. Que tots els que han col·laborat o col·laboren en aquesta obra sàpiguen ara que han treballat en una obra important». La carta, escrita en francès en una tarja de cartolina impresa del rectorat de la Universitat d'Estocolm, i datada a 28 de desembre de 1971, diu:

«Senyor i estimat col·lega,

Acabo de rebre el sisè fascicle del *Glossarium Mediae Latinitatis Cataloniae* i us vull expressar el meu profund reconeixement així com la meva admiració pel vostre treball tan exacte i per la vostra erudició tan vasta i preciosa. Els lèxics nacionals de la llatinitat medieval són molt desiguals, però el vostre es troba en el primer pla i serà per sempre un *monumentum* de la ciència catalana. Aprofito l'ocasió per desitjar-vos un feliç any 1972. El vostre devot Dag Norberg»

Si he esmentat aquestes paraules, ja llunyanes en el temps, del professor Bastardas i les més llunyanes encara del professor Dag Norberg és perquè em permeten d'il·lustrar un aspecte de la seva persona que s'hi fa palès: la capacitat del professor Bastardas de formar deixebles i de treballar en equip, la seva generositat intel·lectual i, a més, la seva discreció, la seva mesura, la seva manca de protagonisme, la seva excel·lència metodològica. Fugia de reconeixements públics; ell, en canvi, no escatimava paraules de reconeixement vers els seus deixebles, vers els seus col·laboradors. Bastardas va ser un home savi i un gran professor. El professor Bastardas va bastir el que en paraules de Dag Norberg és un «*monumentum* de la ciència catalana». El professor Bastardas va fer ciència catalana, i la seva ciència va assolir el reconeixement internacional.

La seva preocupació per la llengua catalana i els seus orígens i la seva formació ha produït treballs imprescindibles, alguns dels quals va reunir durant els anys noranta en tres obres. A *La llengua catalana mil anys enrere*, de 1995, ens ofereix «els resultats d'unes recerques que permeten de posar de manifest alguns trets [...] de la llengua catalana dels segles IX, X i XI. Partint sobretot d'allò que aquests trets suggereixen, he procurat dir també alguna cosa sobre l'origen i la formació de la llengua catalana. En tots els estudis em sembla que hi ha una preocupació per les qüestions metodològiques i que no he oblidat el marc cultural quan la cosa ho demanava o senzillament n'oferia un pretext». Amb l'assaig *Diàlegs sobre la meravellosa història dels nostres mots*, de 1996, recuperava per a la nostra llengua un gènere, el del diàleg, car als antics i als autors del Renaixement, per proposar «una iniciació per immersió», com ell mateix va definir, a la semàntica històrica lexical. A *«Els camins del mar» i altres estudis de llengua i literatura catalanes*, de 1998, trobem, a més, la gran sensibilitat de Bastardas que el porta a reflexionar sobre alguns passatges de la poesia de tots els temps, amanida amb unes quantes gotes d'ironia i d'un sentit de l'humor d'allò més fi. Aquesta mateixa ironia es reflectia també en les seves intervencions públiques. El seu esperit crític, sever, no va pas minvar amb el pas dels anys. Era, però, una persona optimista; així és que les seves crítiques sempre eren constructives. La seva agudesesa intel·lectual, el seu compromís amb la llengua li han permès de treballar fins al final en les tasques de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, i en les sessions que he tingut la sort de poder compartir encara amb ell. Els arxius de la Secció Filològica són rics d'esmenes de Joan Bastardas, a qüestions gramaticals, a qüestions lèxiques, a qüestions etimològiques, durant la redacció de les dues edicions del *Diccionari de la llengua catalana* i de la gramàtica, en curs d'elaboració.

Té el número 77 de l'Institut d'Estudis Catalans, on va ingressar com a membre numerari de la Secció Filològica l'any 1972 i va exercir el càrrec de Vicepresident de l'IEC des de 1983 fins a 1986. També en va ser director de les Oficines Lexicogràfiques. Era membre de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona des del 1997. Va formar part durant anys del consell de direcció de la Fundació Bernat Metge. I va participar activament en l'Ateneu Enciclopèdic Popular. L'any 1989 es publicaren els tres volums de la *Miscel·lània Joan Bastardas*, amb motiu de la seva jubilació. Va rebre la Creu de Sant Jordi l'any 1991, el XVI premi Manuel Sanchis Guarner l'any 1996 i el premi d'assaig de la Institució de les Lletres Catalanes l'any 1997.

Joan Bastardas ha fet camí pel mar de la vida, les «vels i vent i mà serena» l'han acompanyat. I sempre amb il·lusió. El trobarem a faltar.

MARIÀNGELA VILALLONGA
Institut d'Estudis Catalans